

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Life of Phi: Phi-features in West Germanic and the syntax-morphology interface

Alem, A.H.J. van

Citation

Alem, A. H. J. van. (2023, January 25). *Life of Phi: Phi-features in West Germanic and the syntax-morphology interface*. LOT dissertation series. LOT, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3512988>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3512988>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting in het Nederlands

Dit proefschrift onderzoekt de eigenschappen van de kenmerken *persoon* en *getal*, ofwel de φ -kenmerken, in West-Germaanse dialecten en minderheidstalen. Omdat φ -kenmerken van belang zijn voor verschillende onderdelen van ons taalsysteem, zoals de syntaxis en de morfologie, vormen ze een goede casus om de relaties tussen die onderdelen te bestuderen. West-Germaanse talen verschillen sterk van elkaar wat betreft φ -kenmerken, én die variatie is goed gedocumenteerd. Hierdoor kan de onderzoeker in detail onderzoeken welke variatie er bestaat, en welk onderdeel van het taalsysteem ervoor verantwoordelijk is.

In hoofdstuk 2 onderzoek ik positie-afhankelijke vervoeging in dialecten van het Nederlands. Voorbeeldzin (1) illustreert positie-afhankelijke vervoeging in het dialect van Losser (Overijssel). In het eerste deel van de zin staat het werkwoord aan de rechterkant van het onderwerp *wie*, en heeft het de vorm *leewt*. In het tweede deel van de zin staat het werkwoord aan de linkerkant van het onderwerp, en heeft het de vorm *leew*. De vorm van het werkwoord is dus afhankelijk van de positie van het werkwoord ten opzichte van het onderwerp.

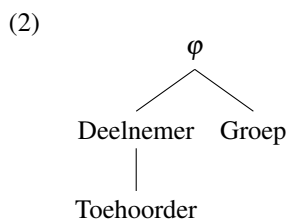
- (1) As wie sober **leewt**, **leew** wie gelukkig.
'Als we sober leven, leven we gelukkig.' (DynaSAND)

De DynaSAND bevat informatie over positie-afhankelijke vervoeging in meer dan 200 Nederlandse dialecten. Hoewel er veel verschillen bestaan tussen de dialecten, laat ik zien dat er slechts 6 vervoegingsparadigma's nodig zijn om om het grootste deel van de variatie te beschrijven. Van deze vervoegingsparadigma's bevatten er 5 ten minste één geval van positie-afhankelijke vervoeging.

Om positie-afhankelijke vervoeging te verklaren, stel ik een nieuwe analyse voor. Een belangrijke aanname in mijn analyse is dat een werkwoord dat aan de rechterkant van het onderwerp staat een andere structurele positie inneemt dan een werkwoord dat aan de linkerkant van het onderwerp staat (Zwart, 1997). Mijn voorstel is dat de structurele positie van het werkwoord aan de linkerkant van het onderwerp een subset van de φ -kenmerken bevat ten opzichte van de structurele positie van het werkwoord aan

het rechterkant van het onderwerp. Dit leidt in sommige gevallen tot een onverwachte vervoeging op het werkwoord aan het linkerkant van het onderwerp.

In navolging van eerder onderzoek neem ik aan dat de φ -kenmerken voor persoon en getal als volgt zijn: deelnemer (voor eerste en tweede persoon), toehoorder (voor tweede persoon), en groep (voor meervoud). De structurele positie van het werkwoord aan het rechterkant van het onderwerp bevat al deze kenmerken. Om de paradigma's met positie-afhankelijke vervoeging te kunnen analyseren, stel ik voor dat de structurele positie van het werkwoord aan de linkerkant van het onderwerp kan bestaan uit 3 verschillende subsetcombinaties van kenmerken: deelnemer en groep; alleen deelnemer; alleen groep. Als we uitgaan van 3 kenmerken, zijn er logisch gezien echter 6 verschillende subsets van kenmerkcombinaties mogelijk. De afwezigheid van de 3 andere kenmerkcombinaties verklaar ik door aan te nemen dat φ -kenmerken georganiseerd zijn in een kenmerkboom, zoals in voorbeeld (2) (Harley & Ritter, 2002). Delen van de kenmerkboom kunnen afwezig zijn, maar als een hoger deel afwezig is, zijn alle delen daaronder ook afwezig. Op deze manier kunnen we verklaren waarom slechts 3 kenmerkcombinaties mogelijk zijn: de kenmerkcombinatie 'toehoorder, groep' is bijvoorbeeld uitgesloten, omdat toehoorder alleen onderdeel van de kenmerkcombinatie kan zijn als deelnemer dat ook is.

Vervolgens richt ik me op de vraag of φ -kenmerken binair of privatief zijn. Een binair kenmerk heeft twee waarden, + en -. Een privatief kenmerk heeft geen waarde, maar is aan- ofwel afwezig. Op basis van syncretisme in de paradigma's laat ik zien dat er bewijs is voor beide representaties. Ik beargumenteer dat φ -kenmerken privatief zijn in de syntaxis, maar binair in de morfologie. Ik ondersteun deze conclusie met argumenten uit de literatuur: argumenten voor privatieve φ -kenmerken zijn gebaseerd op syntactisch bewijs, en argumenten voor binaire φ -kenmerken op morfologisch bewijs.

In de rest van het hoofdstuk laat ik zien hoe mijn analyse van positie-afhankelijke vervoeging in Nederlandse dialecten ook toegepast kan worden op positie-afhankelijke vervoeging in het Arabisch. Daarnaast vergelijk ik mijn analyse met eerdere analyses van positie-afhankelijke vervoeging in het Nederlands, en laat ik zien dat eerdere analyses niet in staat zijn alle paradigma's te verklaren.

De implicaties van hoofdstuk 2 zijn als volgt. Ten eerste geef ik een nieuw argument dat φ -kenmerken georganiseerd zijn in een kenmerkboom. Ten tweede beargumenteer ik dat φ -kenmerken privatief zijn in de syntaxis, maar binair in de morfologie.

In hoofdstuk 3 richt ik me op voegwoordvervoeging in het Fries en het Limburgs. Een voorbeeldzin met voegwoordvervoeging in het Fries is gegeven in (3). In de bijzin

vervoegen het werkwoord *yt* en het voegwoord *dat* voor de kenmerken van het onderwerp *do* (tweede persoon enkelvoud) met het morfeem *st*. De vervoeging van *dat* noemen we voegwoordvervoeging.

- (3) Jan sei dat-**st** do fegetarysk ytst.
'Jan zei dat jij vegetarisch eet.'

Als er een woord (bijv. het focusbijwoord *ook*) tussen het voegwoord en het onderwerp van de bijzin staat, heeft dat in veel talen effect op voegwoordvervoeging. In het Fries is het niet mogelijk om een woord tussen het voegwoord en het onderwerp te plaatsen. Voorbeeldzin (4) laat zien dat het resultaat ongrammaticaal is. In het Limburgs kan er wel een woord tussen het voegwoord en het onderwerp staan, maar in dat geval verplaatst de vervoeging naar de rechterkant van het interveniërende woord. Voorbeeldzin (5) laat dit zien; in dit voorbeeld vinden we de vervoeging (*s*) op *auch*, in plaats van op het voegwoord *dat*.

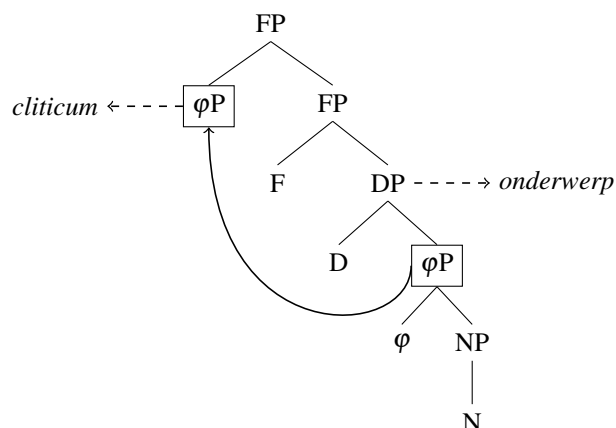
- (4) * Jan sei dat-**st** ek do fegetarysk ytst.
'Jan zei dat ook jij vegetarisch eet.'

- (5) Jan zei dat auch-**s** tich waal ens vegetarisch uts.
'Jan zei dat ook jij wel eens vegetarisch eet.'

Voegwoordvervoeging is eerder geanalyseerd als inflectie (bijv. van Koppen, 2005), en als morfofonologisch fenomeen (bijv. Fuß, 2014), maar deze analyses kunnen de eigenschappen van het Fries en Limburgs niet verklaren. Ik stel voor dat de vervoeging op het voegwoord in het Fries en het Limburgs een cliticum is, d.w.z. een syntactisch zelfstandig morfeem dat in fonologisch opzicht onderdeel is van een ander woord. Ik ondersteun dit voorstel met verschillende eigenschappen van het morfeem die kenmerkend zijn voor clitica. Zo vinden we het cliticum niet alleen op voegwoorden, maar ook op bijvoorbeeld vraagwoorden en focusbijwoorden. Daarnaast is het cliticum ongevoelig voor de kenmerken van het woord waarop het leunt. Ook kan het cliticum voorkomen zonder onderwerp in het Fries. Wanneer er wel een onderwerp aanwezig is in de zin, is de aanwezigheid van het cliticum op het voegwoord dus een geval van onderwerpsverdubbeling.

Om het effect van een interveniërend woord tussen het voegwoord en het onderwerp in het Fries en Limburgs te verklaren, neem ik de analyse van onderwerpsverdubbeling van van Craenenbroeck en van Koppen (2008) als uitgangspunt. Zij beargumenteren dat een cliticum dat een onderwerp verdubbelt een gedeeltelijke kopie is van het onderwerp, die vervolgens verplaatst. De analyse is geïllustreerd in (6). Het onderwerp is de DP, en het cliticum is de ϕ P. Het cliticum verplaatst naar de specificierpositie (Spec) van FP, en het cliticum en het onderwerp worden beide gerealiseerd.

(6)

Er zijn twee beperkingen op de verplaatsing van het cliticum. Ten eerste kan het cliticum niet uit het onderwerp verplaatsen (*Subject Condition*, Chomsky, 1973). Ten tweede moet het cliticum over ten minste één XP heen verplaatsen (*anti-locality*, Abels, 2003). De enige positie waar het cliticum in (6) heen kan verplaatsen is dus de specificieerder van FP.

Ik beargumenteer dat in het Fries het cliticum een ϕ P is. In een Friese zin met voegwoordvervoeging verplaatst de ϕ P naar Spec,FP, en wordt daar gerealiseerd. Ik laat zien dat een focusbijwoord dat tussen het voegwoord en het onderwerp staat ook in Spec,FP zit. Aanwezigheid van een focusbijwoord blokkeert dus verplaatsing van het cliticum naar Spec,FP. Vanwege de beperkingen op verplaatsing is er ook geen andere positie waar het cliticum heen kan verplaatsen: het cliticum kan niet uit het onderwerp verplaatsen vanwege de *Subject Condition*, en het cliticum kan ook niet naar een lagere positie verplaatsen, omdat het dan niet over ten minste één XP heen verplaatst. Er is dus geen positie waar het cliticum heen kan verplaatsen, en dit verklaart de ongrammaticaliteit van een focusbijwoord tussen het voegwoord en het onderwerp in het Fries.

In het Limburgs is het cliticum een NP. In een zin met voegwoordvervoeging verplaatst het cliticum naar een hogere positie en wordt daar gerealiseerd. Als er een focusbijwoord in Spec,FP staat, kan het cliticum niet naar Spec,FP verplaatsen. Het cliticum kan wel naar Spec,DP verplaatsen, omdat deze verplaatsing binnen het onderwerp plaatsvindt, en omdat het cliticum over ϕ P heen verplaatst. Als het cliticum in Spec,DP wordt gerealiseerd, staat het aan de rechterkant van het focusbijwoord, in plaats van aan de rechterkant van het voegwoord. Dit verklaart de verplaatsing van voegwoordvervoeging in het Limburgs.

Deze analyse van voegwoordvervoeging leidt tot de volgende implicaties. Ten eerste laat de analyse zien dat onderwerpsverdubbeling uit twee stappen bestaat: verdubbeling en verplaatsing. Beide stappen kunnen mislukken, en dit leidt tot verschillende resultaten (vergelijk Preminger, 2014). Ten tweede heeft de analyse gevolgen voor talen die beschouwd worden als *pro*-drop talen, d.w.z. talen waarin het onderwerp van een zin weggelaten kan worden. Mijn analyse van het Fries laat zien dat in som-

mige gevallen het vervoegingsmorfeem in feite het onderwerp is. Dit heeft potentieel gevolgen voor de typologie van *pro-drop* talen.

In hoofdstuk 4 onderzoek ik de woordvolgorde in imperatiefzinnen in dialecten van het Nederlands en het Duits. In imperatiefzinnen in deze talen staat het werkwoord normaal gesproken aan het begin van de zin. Voorbeeldzin (7) laat dit zien voor het Standaardnederlands. In Oost-Nederlandse dialecten en in het Duits kan het werkwoord ook op de tweede plaats staan in een imperatiefzin. Dit laten de zinnen in (8) (Oost-Nederlandse dialecten) en (9) (Duits) zien. In Oost-Nederlandse dialecten is deze woordvolgorde alleen mogelijk als het eerste woord een ‘distaal’ voornaamwoord is, zoals *dat*, *die*, *dan*, en *daar* (Barbiers, 2013).

(7) Lees dat boek maar niet!

(8) Da lees maar nie!

‘Lees dat maar niet!’

(Barbiers, 2013)

(9) Das Buch lies mal nicht!

‘Lees dat boek maar niet!’

(Barbiers, 2013)

In het Nederlands en het Duits staat het werkwoord normaal gesproken op de tweede positie in de zin. In een imperatief wordt de eerste positie ingenomen door een niet-hoortbare operator, waardoor het eerste hoorbare element het werkwoord is. Vanwege de aanwezigheid van de operator is het onverwacht dat er een hoorbaar element vóór het werkwoord kan staan in imperatieven in Oost-Nederlandse dialecten en in het Duits.

Op basis van data uit DynaSAND en GTRP, en nieuw verzamelde data, laat ik zien dat alle talen waarin de woordvolgorde in (8) en (9) voorkomt ook werkwoorden met umlaut hebben. Een voorbeeld van een werkwoord met umlaut uit het dialect van Veghel is gegeven in (10). De klinker in de werkwoordsvormen voor de tweede en derde persoon enkelvoud verschilt van die van de eerste persoon enkelvoud. De werkwoorden voor de tweede en derde persoon enkelvoud hebben umlaut.

(10) a. ik geef

b. gij gift
‘jij geeft’

c. hij gift
‘hij geeft’

Ik beargumenteer dat alle vormen van de werkwoorden met umlaut in het mentale lexicon opgeslagen zijn met de φ -kenmerken die bepalen in welke context ze gebruikt kunnen worden. Welke φ -kenmerken per werkwoordsvorm dat zijn is afhankelijk van het precieze patroon van umlaut in een bepaalde taalvariant. In Nedersaksische dialecten vinden we umlaut op het werkwoord in de derde persoon enkelvoud. Ik beargumenteer dat de werkwoordsvorm met umlaut niet gespecificeerd is voor φ -kenmerken, en dat de vorm zonder umlaut gespecificeerd is voor het kenmerk ‘deelnemer’. In het Gronings, Limburgs, Oost-Brabants, en Duits vinden we umlaut op het werkwoord in de tweede en derde persoon enkelvoud. In sommige Oost-Brabantse dialecten verschillen de werkwoordsvormen voor de tweede en derde persoon enkelvoud ook van

elkaar. Ik stel voor dat we voor de verklaring van dit patroon drie vormen in het mentale lexicon nodig hebben. De vorm voor de eerste persoon enkelvoud is gespecificeerd voor het kenmerk ‘deelnemer’. De werkwoordsvorm voor de tweede persoon enkelvoud is gespecificeerd voor de kenmerken ‘deelnemer, toehoorder’. De vorm voor de derde persoon enkelvoud is niet gespecificeerd.

Om de verschillen in woordvolgorde in Nederlandse en Duitse imperatieven te verklaren, neem ik aan dat het onderwerp van een imperatief gelicenseerd moet worden door tweedepersoonskenmerken (‘deelnemer, toehoorder’) van het werkwoord of het element dat voor het werkwoord staat (in navolging van Barbiers, 2013). Het imperatieve werkwoord heeft altijd dezelfde stam als een geïnflecteerde werkwoordsvorm. In een taalvariant met umlaut kan het imperatieve werkwoord dus gespecificeerd zijn voor φ -kenmerken.

In het Standaardnederlandse staat het imperatieve werkwoord altijd op de eerste positie van de zin. Het Standaardnederlands heeft geen umlaut, dus het imperatieve werkwoord is niet gespecificeerd voor φ -kenmerken. De tweedepersoonskenmerken die het onderwerp licenseren moeten daarom van het element voor het werkwoord komen. Het enige element dat die kenmerken kan bijdragen is de onhoorbare operator. Het eerste hoorbare element in een Standaardnederlandse imperatiefzin is dus het werkwoord.

In Oost-Nederlandse dialecten kan het werkwoord in een imperatief op de tweede positie staan als het eerste element in de zin een distaal voornaamwoord is. Oost-Nederlandse dialecten hebben ook umlaut. Het imperatieve werkwoord in deze talen is de vorm zonder umlaut (behalve in Oost-Brabant, zie onder), en is dus gespecificeerd voor het kenmerk ‘deelnemer’. Er is beargumenteerd dat distale elementen eigenschappen delen met de tweede persoon (Barbiers, 2013; Harbour, 2016). Ik stel voor dat distale voornaamwoorden gespecificeerd zijn voor het φ -kenmerk ‘toehoorder’. Een distaal voornaamwoord en een imperatief werkwoord kunnen in Oost-Nederlandse dialecten samen het onderwerp licenseren, met de kenmerken ‘deelnemer, toehoorder’. Om die reden zijn imperatieven waarin het werkwoord op de tweede plaats staat grammaticaal in Oost-Nederlandse dialecten.

In het Oost-Brabants is de werkwoordsvorm die gebruikt wordt als imperatief werkwoord de werkwoordsvorm die ook gebruikt wordt voor de tweede persoon enkelvoud. De φ -kenmerken van deze vorm zijn ‘deelnemer, toehoorder’. We zouden daarom verwachten dat het werkwoord in staat is om het onderwerp van de imperatief te licenseren. De eerste positie van de imperatief zou dan open zijn voor allerlei soorten woordgroepen. In hoofdstuk 2 heb ik echter later zien dat in Oost-Brabantse dialecten, de positie van het werkwoord het kenmerk ‘toehoorder’ niet kan zien. Dit kenmerk moet daarom komen van de positie voor het werkwoord. Een distaal voornaamwoord kan dit kenmerk bijdragen, en dit verklaart waarom in Oost-Brabantse dialecten alleen distale voornaamwoorden voor het werkwoord in de imperatief kunnen staan.

Tot slot kent het Duits geen beperkingen op wat voor constituenten voor het werkwoord in de imperatief kunnen staan. Het Duitse imperatiefwerkwoord is, net als in het Oost-Brabants, de vorm die ook voor de tweede persoon enkelvoud wordt gebruikt, en is gespecificeerd voor de φ -kenmerken ‘deelnemer, toehoorder’. In tegenstelling

tot het Oost-Brabants kan de positie van het werkwoord het kenmerk 'toehoorder' wel zien. Het imperatiefwerkwoord kan dus het onderwerp van de zin licenseren. De eerste positie van de zin is vrij, en iedere andere woordgroep kan hierheen verplaatsen, wat leidt tot de waargenomen woordvolgorde.

Hoofdstuk 4 laat zien dat $\varnothing$ -kenmerken die aanwezig zijn in de zin, ingezet kunnen worden voor externe doeleinden. Daarnaast kan de aanwezigheid van $\varnothing$ -kenmerken leiden tot syntactische verschillen tussen talen, zoals verschillen in woordvolgorde.

